

การศึกษาคุณค่าการดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

The study of existence values for the conservation and transfer of Thai puppet performance

กนกรัตน์ มุขเตียร์

Kanokrat Muktear

สาขาพัฒนศึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร

Department of Development Education, Faculty of Education, Silpakorn University

E-mail: ensigny@hotmail.com โทร. 083-886-3948

Received 21/12/2562

Revised 14/04/2564

Accepted 18/04/2564

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณค่า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 2) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเอกสาร เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีคุณค่าที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) คุณค่าต่อตัวบุคคล คือผู้ที่สืบทอด และผู้มาชมการแสดงหุ่นละครเล็กจะได้รับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา การพัฒนาทางด้านอารมณ์ การพัฒนาทางด้านร่างกาย และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม 2) คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม โดยมีการจัดให้คณะหุ่นละครเล็กสืบทอดค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน และมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในเนื้อหาการแสดง เป็นการผสมผสานศิลปะหลาย ๆแขนงเข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นนาฏศิลป์ หัตถศิลป์ คีตศิลป์ และวรรณกรรมเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก คือมีการปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอด เพื่อให้มีเนื้อหาการแสดงที่มีความกระชับ และน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนให้มีความกระชับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการเชิดหุ่นละครเล็กได้เร็วขึ้น ได้รับความร่วมมือจากชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน เพื่อให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปเพิ่มมากขึ้น

แนวทางการอนุรักษ์และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ควรมีการปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก รวมไปถึงการนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และหน่วยการเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เพื่อให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังคงอยู่ต่อไป

คำสำคัญ: การศึกษาคุณค่า การสืบทอดศิลปะ หุ่นละครเล็ก

Abstract

This research aimed 1) to study the existence value for art conservation and art transfer of small puppet theater performance, 2) to study the process of transferring the art of small puppet theater performance, 3) to study the guidelines conservation and conveying of the art in Puppet Theater. This is a qualitative research. The data were collected through an in-depth interview and a focus group discussion. The study indicated that there were two important values in puppetry arts. First, for the individual values, puppetry arts' successors and the viewers who watch the puppet shows

will be developed their cognitive, emotional development, physical development and social adaptability. Second, For the social development values, the Sippatham Kumnai Puppet Theater, Klong Bang Luang Artist House is organized to be a learning center in the community. Moreover, morality, ethic, and the variety of arts such as performing art, handicraft, music, and literature were incorporated into the story plot of the puppet performance perfectly.

The factor that have an effect on the existence of puppetry is the adjustment for puppetry's transfer process. In other words, the plot of the puppet shows should be more concise and interesting. Puppet practitioners will be able to exploit knowledge to puppeteer faster, and it is easy to have a chance to get a support from various organizations. It will help make the puppetry more well-known in the public.

The guidelines of puppetry's conservation and transfer should be cultivated for children and youths to have them take part in puppetry's conservation and transfer. Furthermore, problem solving related to Puppetry should be made by the support of both private and public sectors in order to have puppet arts remains existent in the next generation.

Keywords: Existence Value, Art transfer, Puppet Theater

1. บทนำ

บ้านศิลปินคลองบางหลวงเป็นชุมชนเล็ก ๆ ริมน้ำที่เหมือนแกลลอรี่เล็ก ๆ ที่รวบรวมงานศิลปะจากศิลปินหลาย ๆ แขนง ส่วนการแสดงหุ่นละครเล็กนั้นเกิดขึ้นหลังจากที่บ้านศิลปินก่อตั้งขึ้นได้ 2 ปี แต่เดิมผู้ก่อตั้งหุ่นละครเล็ก คณะศิลปกรรมค่านายเคยแสดงอยู่กับโจหลุยส์ แต่เมื่อโรงละคร นาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) หมดสัญญากับสวนลุมไนท์บาซาร์ จึงทำให้มีบางส่วนแยกตัวออกมา แต่ด้วยความที่มีใจรักในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และอยากที่จะสืบทอดศิลปะการแสดงชนิดนี้ให้แก่คนรุ่นหลัง เนื่องจากศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศาสตร์ที่มีการรวบรวมและผสมผสานศิลปะหลาย ๆ แขนงเข้าด้วยกัน เช่น นาฏศิลป์ หัตถศิลป์ ประณีตศิลป์ คีตศิลป์ มัณฑนศิลป์ และวรรณกรรมเรียงร้อยเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีความอ่อนช้อย งดงามไม่เหมือนใคร (จักรพันธ์ โปษยกฤต, 2529) ผู้ที่จะทำการเชิดหุ่นละครเล็กได้นั้นจะต้องมีพื้นฐานการแสดงโขนละครก่อนอย่างน้อย 6 ปี แล้วจึงต้องทำการศึกษเกี่ยวกับกลไกการเชิดหุ่นอีก 2 ปีจึงจะสามารถเชิดหุ่นละครเล็กได้

ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กจึงเป็นเหมือนศาสตร์ที่มีความพิเศษเฉพาะด้านที่จำเป็นต้องอาศัยความชำนาญและระยะเวลาในการฝึกฝนค่อนข้างมาก จึงทำให้ขาดผู้ที่จะอนุรักษ์ และสืบทอดให้ศิลปะการแสดงชนิดนี้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป จึงมีการนำเรื่องนี้ไปปรึกษากับอาจารย์วัชร ประยูรคำ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประติมากรรมนักปั้นผู้มีชื่อเสียงทางด้านงานประติมากรรม และภาพพิมพ์ โดยผลงานที่โดดเด่นคือ งานปั้นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ในอิริยาบถต่าง ๆ ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนถึงปัจจุบัน ท่านจึงนำเรื่องนี้มาปรึกษาอาจารย์ชุมพล อักพันชานนท์ จนได้มาแสดงที่บ้านศิลปินคลองบางหลวง เพราะอาจารย์ชุมพลเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และไม่อยากให้หายไปตามกาลเวลา และจัดตั้งเป็นคณะค่านายขึ้น ซึ่ง “คำ” มาจากคำว่าทองคำ ส่วน “นาย” หมายถึงศิลปินในคณะ รวมกันมีความหมายว่า “กลุ่มศิลปินที่ถ่ายทอดงานศิลปะที่ทรงคุณค่าดุจทองคำ” ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นคณะหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย เป็นคณะหุ่นละครเล็กที่ทำการแสดงด้วยหัวใจที่อยากจะทำสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยที่พวกเขารัก ถึงการแสดงโดยภาพรวมอาจจะดูไม่ได้แตกต่างจากคณะหุ่นละครเล็กทั่วไป แต่สิ่งที่ทำให้แตกต่างออกไปคือการเน้นในเรื่องของสภาวะจิตซึ่งก็คือการเข้าถึงจิตใจของตนเอง ณ ขณะนั้นซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักการทางพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก เพื่อให้ผู้แสดงมีสมาธิและเข้าถึงหัวใจของการแสดง ในการประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้เชิดหุ่นและตัวหุ่นให้กลายเป็นคน ๆ เดียวกันจนสามารถ

ถ่ายทอดออกมาให้เหมือนราวกับว่าหุ่นมีชีวิตสามารถรำรำได้ด้วยตัวเอง และเอกลักษณ์ที่สำคัญอีกอย่างของคณะค่านายก็คือการที่ผู้แสดงสวมหน้ากากสีดำปิดใบหน้า และแต่งกาย เป็นกุศโลบายของอาจารย์วัชร ประยูรคำ ที่ต้องการลดทอนความเป็นมนุษย์ของผู้เซต โดยการสวมหน้ากาก และได้มีการผสมผสานงานศิลปะการปั้นหน้ากาก ที่ถอดแบบมาจากพระพักตร์ของประติมากรรมพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่ทอดพระเนตรลงต่ำเพื่อให้เกิดความสงบ เพื่อดึงดูดความสนใจไปที่หุ่น นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ขนบธรรมเนียมการเซตหุ่นให้เป็นแบบสมัยนิยมมากขึ้น ปรับเนื้อเรื่องในการแสดงให้กระชับขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ชมในปัจจุบัน และไม่ให้อารมณ์ว่าการแสดงมีความน่าเบื่อ แต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นไทยดั้งเดิมไว้ดังเดิม เพราะมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ต้องการที่จะอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงแขนงนี้ให้ยังคงอยู่ เป็นการแสดงแบบเปิดหมวก โดยผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาดูได้ฟรี โดยมีการตั้งกล่องรับบริจาคตามแต่ผู้ชมจะให้ เพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้ชมได้ทุกกลุ่มเพื่อให้การแสดงหุ่นละครเล็กเป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น ซึ่งรายได้หลักของคณะศิลปกรรมค่านายจะมาจากงานจ้าง นอกจากนี้ยังมีการสอนการแสดงหุ่นละครเล็กให้แก่เด็กและเยาวชนที่สนใจเพื่อเป็นการต่อยอดเมล็ดพันธุ์ที่จะมาทดแทนคนรุ่นเก่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย โดยในเบื้องต้นจะเป็นการฝึกหัดการแสดงขึ้น เนื่องจากผู้ที่แสดงหุ่นละครเล็กนั้นจำเป็นต้องมีพื้นฐานในการแสดงขึ้นก่อน และในการฝึกการเซตหุ่นนั้นใช้ระยะเวลาค่อนข้างนาน แต่ก็มีเยาวชนบางคนเริ่มฝึกตั้งแต่เล็ก จนปัจจุบันสามารถเซตหุ่นละครเล็กได้ ซึ่งนับเป็นความภาคภูมิใจของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง นอกจากนี้จะมีการจัดการแสดงให้ชมกันที่บ้านคลองบางหลวงแล้วนอกจากนี้ยังมีการเข้าไปเป็นครูสอนศิลปะการแสดงขึ้นให้กับโรงเรียนอีกด้วย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้า การดำรงอยู่ เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง เพื่อที่อยากจะให้เป็นที่ยอมรับเพิ่มมากขึ้นเพราะคนส่วนใหญ่จะรู้จักศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในรูปแบบของโจหลุยส์ ซึ่งเป็นคณะหุ่นละครเล็กที่ค่อนข้างจะมีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป จึงอยากให้คนทั่วไปได้รู้จักกับหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงเพิ่มมากขึ้นบ้าง เพราะมีความประทับใจในการแสดง และความทุ่มเทในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้คงอยู่ โดยได้มีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็ก และเยาวชนที่สนใจ ซึ่งทุกคนสามารถเข้ามาชมการแสดงของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวงได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เพราะผู้แสดงต้องการที่จะให้สามารถเข้าถึงคนได้ในทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับชั้น ด้วยหัวใจที่รักในการแสดง และต้องการให้มีการสืบทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กต่อไปในอนาคต เพราะไม่อยากเห็นสิ่งที่พวกเขารักต้องสูญหายไปโดยที่ไม่มีผู้ใดสืบทอด เสี่ยงประมัว และรอยยิ้มของผู้ชมในการแสดงแต่ละครั้ง มันเป็นเรื่องกำลังใจที่ทำให้นักแสดงทุกคนเดินหน้าที่จะสานต่อ และปรับเปลี่ยนรูปแบบของการแสดงให้มีความทันสมัยเพื่อให้เป็นที่น่าสนใจ และในขณะเดียวกันก็ยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นหุ่นละครเล็กแบบดั้งเดิมไว้อย่างสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาค้นคว้าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
2. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

คำถามการวิจัย

1. ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมอย่างไร
2. มีกระบวนการถ่ายทอดอย่างไรให้คณะหุ่นละครเล็กยังคงดำรงอยู่ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. แนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง เพื่อการอนุรักษ์ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

2. ทราบถึงการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง
3. ได้แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง

แนวคิดและทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดวัฒนธรรมกับการพัฒนา ประกอบด้วย ความหมายของวัฒนธรรม ประเภทของวัฒนธรรม องค์ประกอบของวัฒนธรรม ความสำคัญของวัฒนธรรม การศึกษา และการถ่ายทอดวัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่บั่นทอนวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา วัฒนธรรม และการพัฒนา แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม
2. ทฤษฎีระบบคุณค่า ประกอบด้วย ความหมายของคุณวิทยา ลักษณะของการตัดสินคุณค่า ประเภทของคุณค่า การตัดสินคุณค่าของคุณวิทยา ลักษณะการตัดสินคุณค่า และการศึกษาคุณค่า (กิตติมา ปรีดีติลล, 2529)
3. ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ คือการที่มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ความหมายของสัญลักษณ์ร่วมกัน เพื่อให้สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ
4. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็ก ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา ลักษณะของหุ่นละครเล็ก การพากย์หุ่นละครเล็ก วงดนตรีที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก พิธีไหว้ครู และประวัติของหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคุณค่า การดำรงอยู่ การอนุรักษ์ และการถ่ายทอด

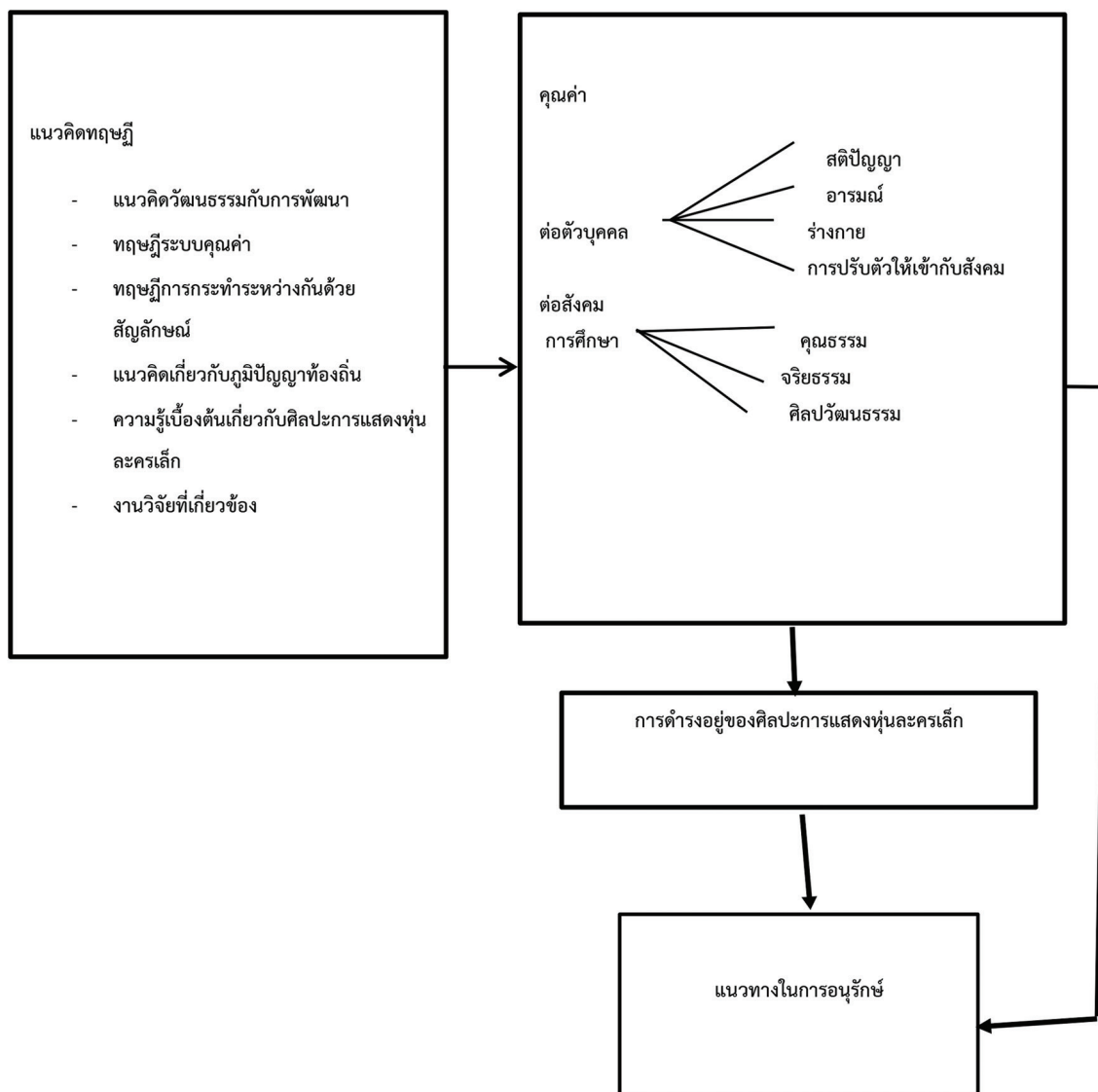
2. วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

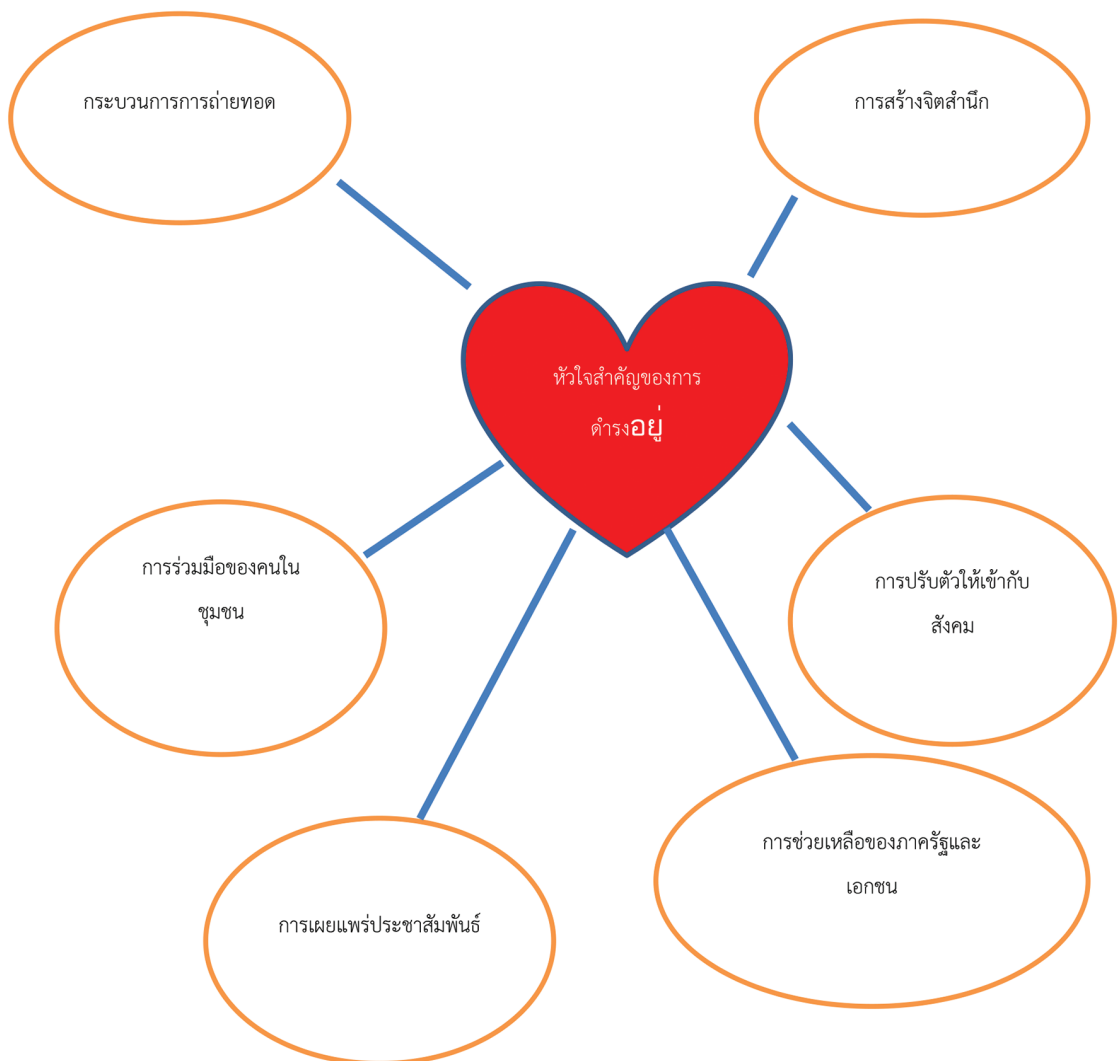
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กศิลปกรรมค่านาย บ้านศิลปินคลองบางหลวง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหุ่นละครเล็ก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ครูผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ นักแสดง และผู้ที่เข้ามาชมการแสดง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก มีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ครูผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ นักแสดง และผู้ที่มาชมการแสดง

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และครูผู้สอน เกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่มีผลต่อคุณค่าทางบุคคล และสังคม การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบัน การปรับตัวของหุ่นละครเล็ก และแนวทางการอนุรักษ์

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 2 ส่วนประกอบที่ทำให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังดำรงอยู่

3. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ การสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยใช้การจดบันทึก กล้องถ่ายรูป และการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาพบว่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศาสตร์ที่รวบรวมศิลปะไว้หลายแขนง ไม่ว่าจะเป็นงานหัตถศิลป์ ซึ่งได้แก่การทำหุ่นละครเล็ก คีตศิลป์ ได้แก่ ดนตรีที่ใช้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก นาฏศิลป์ ที่เป็นท่าทางในการรำร่า และวรรณศิลป์ ได้แก่ เรื่องที่นำมาใช้ในการแสดง แล้วศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กยังช่วยส่งเสริมในการพัฒนาด้านบุคคล ได้แก่ 1) การพัฒนาสติปัญญา ช่วยส่งเสริมให้ผู้แสดงมีจินตนาการ มีทักษะในการคิด การแก้ปัญหา ช่วยพัฒนาทักษะ 2) การพัฒนาอารมณ์ช่วยให้เป็นคนที่มีสมาธิ มีจิตใจที่อ่อนโยน 3) การพัฒนาด้านร่างกาย ช่วยให้ผู้แสดงมีบุคลิกภาพที่ดี มีร่างกายที่แข็งแรง 4) การพัฒนาสังคม ทำให้รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และส่งเสริมการพัฒนาทางด้านสังคม ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา โดยได้เปิดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมให้กับผู้ที่สนใจ 2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม มีการสอดแทรกเรื่องความดีความชั่วลงไปในเนื้อหาของการแสดง ให้ผู้แสดงและผู้ชมได้ซึมซับในเรื่องของการทำความดี และสอนในเรื่องของการเคารพผู้อาวุโส การสำนึกในพระคุณของครูอาจารย์ที่ให้ความความรู้ 3) ด้านศิลปวัฒนธรรม คือการช่วยอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่สืบต่อไปเพื่อเป็นมรดกของชาติไทยต่อไปเพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพ

แวดลอมจนสามารถคงอยู่ได้ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2535) จึงควรปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่รู้จักที่จะรัก และเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก และมีการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดโอกาสให้มีพื้นที่ในการแสดงหุ่นละครเล็ก จัดตั้งให้มีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้ยังคงอยู่ เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาชมการแสดง และได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเชิดหุ่น เพื่อเป็นการส่งต่อความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง มีการปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้ใกล้ชิด และรู้สึกวาศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นสมบัติของคนที่ควรเก็บรักษา มีการให้ข้อมูลประชาสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ในการเดินทางมาชมการแสดง และความรู้อย่างอื่น ๆ เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้คนเข้าถึงได้มากยิ่งขึ้น มีการจัดมัคคุเทศก์น้อยโดยเลือกจากเด็กที่อยู่ในชุมชน ที่มีความรักในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมาช่วยในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาชมการแสดงหุ่นละครเล็ก มีการปรับรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ และมีเนื้อหาที่กระชับขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อในการเรียน และมีการปรับรูปแบบการแสดงให้ดูน่าสนใจ และปรับให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน ให้ผู้มาชมการแสดงรู้สึกเข้าถึงได้ง่าย ทำให้รู้สึกวาศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต และอยากที่จะช่วยกันอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่คู่คนไทยต่อไป ในอนาคต ตรงกับแนวคิดของอุทัย บุญประเสริฐ เกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ว่า การศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่ ช่วยพัฒนาคนให้สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม ช่วยสนับสนุนคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สร้างความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และส่งเสริมความเป็นชาติ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2536)

นอกจากนี้การทำให้หุ่นละครเล็กยังสามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันก็คือความร่วมมือของคนในชุมชน ที่ช่วยกันดูแลรักษา และสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก ด้วยการส่งลูกหลานที่อยู่ในชุมชน มาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการมาฝึกการแสดงโขนซึ่งเป็นพื้นฐานของท่าที่ใช้ในการเชิดหุ่นในเบื้องต้น เพื่อทำการต่อยอดการแสดงหุ่นละครเล็กสืบต่อไป จะได้ไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ทำให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็ง และได้มีการเปิดเป็นร้านเล็ก ๆ บริเวณพื้นที่การแสดงให้เป็นร้านขายของที่ระลึก และมีการเปิดร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มให้กับนักท่องเที่ยวที่มาชมการแสดง และเข้ามาชมส่วนต่าง ๆ ของบ้านศิลปินคลองบางหลวง เพื่อเป็นรายได้อีกทางนอกเหนือจากการรับการแสดงนอกสถานที่ อีกทั้งชาวบ้านในชุมชนช่วยกันรักษาสภาพแวดลอม เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจ มีคลองที่สะอาด มีสภาพแวดลอมที่ปลอดภัย สามารถนั่งเรือชมความเป็นอยู่ของชุมชนคลองบางหลวง และมีการรับนักท่องเที่ยวจากสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่นตลาดน้ำตลิ่งชันมาลงที่บ้านคลองบางหลวงเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้ชุมชน และคณะหุ่นละครเล็กบ้านศิลปินคลองบางหลวงอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน ทำให้รายได้ที่เข้ามามีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น จนสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้

ภาพที่ 1 ภาพร้านอาหารบริเวณบ้านศิลปินคลองบางหลวง

ภาพที่ 2 ภาพเรือนักท่องเที่ยวบริเวณบ้านศิลปินคลองบางหลวง

4. สรุปผล

1. คุณค่าของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

สรุปได้ว่าศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กมีคุณค่าที่สำคัญ 2 ด้านคือ 1) คุณค่าต่อการพัฒนาตัวเองในด้านความรู้ความสามารถ สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ ความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาร่างกาย และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม 2) คุณค่าต่อการพัฒนาสังคม เกี่ยวกับการศึกษาที่เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่สอดแทรกในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง รวมถึงความงดงามของศิลปะหลายแขนงที่รวมอยู่ในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กที่ทำให้การแสดงชนิดนี้มีคุณค่า และควรค่าที่จะเก็บรักษาสืบต่อไป

2. การดำรงอยู่ของหุ่นละครเล็ก แบ่งออกเป็น

2.1 ด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการแสดงหุ่นละครเล็ก มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในทุก ๆ ด้าน โดยมีผู้สืบทอดเป็นเด็ก และเยาวชนที่สนใจในชุมชนบ้านคลองบางหลวงมาเรียนรู้เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยครูผู้สอนที่มีใจรักในการแสดงหุ่นละครเล็ก และมีความรักและเมตตาต่อศิษย์ พร้อมทั้งถ่ายทอดความรู้ที่มีส่งต่อให้กับคนรุ่นหลัง โดยใช้วิธีการสอนแบบปากต่อปาก และการแสดงให้ดู และให้ผู้เรียนลงมือทำเพื่อให้ผู้เรียนเห็นภาพ และเข้าใจเพิ่มมากขึ้น โดยไม่ได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหากแต่ ใช้การเรียนการสอนแบบระบบครอบครัวแบบพี่สอนน้อง ผู้น้อยให้ความเคารพคนที่มียุมากกว่า โดยมีความรักในศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นศูนย์รวมจิตใจ

2.2 ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสังคม การแสดงหุ่นละครเล็กสืบทอดค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงให้มีเนื้อหาที่น่าสนใจ ดังนี้

2.2.1 ใช้ระยะเวลาในการแสดงที่สั้น กระชับ ได้ใจความ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม และดูไม่น่าเบื่อ มีการสอดแทรกมุกตลกเข้าไปในเนื้อเรื่องเพื่อให้เกิดความสนุก และน่าติดตาม

2.2.2 มีการแฝงในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม และรูปแบบทั้งงดงามของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กแบบดั้งเดิมไว้

2.2.3 มีการประชุมกันทุกครั้งหลังจากจบการแสดง เพื่อสรุปผลในการแสดงแต่ละครั้งว่ามีการตอบรับจากคนดูเป็นอย่างไร ควรจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในส่วนไหนเพื่อให้การแสดงยังคงความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น

2.2.4 ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนให้มีความสั้น และกระชับ โดยการฝึกพื้นฐานการแสดง โขน ไปพร้อมกับการฝึกเชิดหุ่น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการแสดงได้ เป็นการลดกระบวนการในการถ่ายทอด เพื่อให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

2.2.5 ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน โดยมีการเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อฟื้นฟูศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสืบธรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ

3. แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีแนวทางที่ใช้ในการถ่ายทอดศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กให้กับคนรุ่นหลังในประเด็นดังต่อไปนี้

3.1 การปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนรุ่นใหม่เห็นถึงความสำคัญ ปลูกฝังให้คนในชุมชนมีความรัก และหวงแหนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก โดยการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของคณะหุ่นละครเล็ก เป็นการเรียนรู้เชิงประจักษ์เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากประสบการณ์ตรง โดยการได้เห็น สัมผัส และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจ และความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ ถือว่าเป็นภูมิปัญญาส่วนบุคคล (สุกัญญา จันทะสุน, 2538) โดยเริ่มจากการเป็นมัคคุเทศก์น้อยที่พานักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมบริเวณบ้านศิลปินคลองบางหลวง และช่วยถ่ายทอดถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ เป็นการฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ และให้เด็กที่มีความสนใจในการแสดงหุ่นละครเล็กได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแสดง ได้ฝึกซ้อมกับครู และทีมงานทุกคน เด็กจะได้มีการซึมซับในทุกขั้นตอนของการแสดง การสร้างหุ่น และการฝึกซ้อม เพื่อให้เห็นถึงความทุ่มเท และความสวยงามที่คนในคณะการแสดงมีต่อหุ่นละครเล็กเมื่อเขาารู้สึกว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตก็จะเกิดความรัก และต้องการจะรักษาไว้ให้คงอยู่ต่อไป

3.2 ความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ และเอกชน มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน รวมถึงสถานศึกษาต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยกันพัฒนาและเผยแพร่ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสืบธรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง ให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น และประชาสัมพันธ์ลงในสื่อโซเชียลต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับในประเทศเวียดนามที่มีหุ่นกระบอกน้ำที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากกว่าพันปี ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ประจำชาติของเวียดนาม ที่ยังคงดำรงอยู่ได้เพราะความร่วมมือของภาครัฐ และเอกชนในการส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการแสดงศิลปะชนิดนี้จนเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก

3.3 จัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน จัดตั้งให้ศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสืบธรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนคลองบางหลวง และมีการเปิดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการทำหัวโขน การเรียนรู้พื้นฐานการแสดงโขน การเจ็ดหุ่นละครเล็ก และการระบายสีหน้ากาก ให้กับคนที่สนใจได้เรียนรู้ นอกจากนี้ยังสามารถเห็นถึงวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของชนริมฝั่งคลอง นอกจากนี้ชุมชนบ้านคลองบางหลวงยังเป็นแหล่งรวบรวมงานศิลปะหลาย ๆแขนงเอาไว้เปรียบเหมือนแกลลอรีขนาดย่อม ให้คนที่สนใจในงานศิลปะได้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้จะได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กสืบธรรมค่านาย บ้านศิลปิน คลองบางหลวง และยังได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านคลองบางหลวงแห่งนี้ผ่านทางการบอกเล่าของผู้แสดง และผ่านทางภาพวาดที่จัดแสดงอยู่บริเวณบ้านคลองบางหลวงแห่งนี้อีกด้วย เหมือนการทำให้ชุมชนน่าอยู่นักท่องเที่ยวเข้ามาเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เพื่อที่จะได้ไม่ต้องออกไปทำงานไกลบ้าน ได้อยู่พร้อมหน้ากันทั้งครอบครัว เป็นการพึ่งพาซึ่งกันและกันของคนในชุมชนกับคณะหุ่นละครเล็ก ดังคำกล่าวที่ว่าน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า ถ้าคณะหุ่นละครเล็กอยู่ได้ ชุมชนก็จะมีรายได้

3.4 การเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้าถึงคนในทุกกลุ่มมากขึ้นทั้งทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ผู้ที่สนใจมาชมการแสดงได้ทราบถึงข่าวสารต่าง ๆ และการได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งทางภาครัฐ และเอกชนในการส่งเสริม และประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะหน่วยงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อช่วยประสานงาน และให้ข้อมูลกับชาวต่างชาติ เพราะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวนมากที่สนใจมาชมการแสดง และแผนที่การเดินทางเป็นภาษาอังกฤษ ผ่านทางเว็บไซต์ หรือทาง Facebook เพื่อให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

5. เอกสารอ้างอิง

กิตติมา ปรีดีติลล. 2529. **ทฤษฎีการบริหารองค์กร**. ชนะการพิมพ์ : กรุงเทพฯ.

ศีกฤทธิ ปราโมทย์ (ม.ร.ว.). 2525. **การสืบทอดมรดกวัฒนธรรมไทย**. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ.

งามพิศ สัตย์สงวน. 2540. **หลักมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : กรุงเทพฯ.

จักรพันธ์ โปษยกฤต. 2529. **หุ่นไทย**. หอสมุดและศูนย์เอกสารนานาชาติ : กรุงเทพฯ.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. 2540. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 12. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : กรุงเทพฯ.

จิตรกร โพธิ์งาม. 2542. **มานุษยวิทยาเบื้องต้น**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี :
อุบลราชธานี.

ชนิตา รัชพลเมือง. 2525. **การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ**. โอเดียนสโตร์ : กรุงเทพฯ.

พรชัย กาพันธ์. 2545. **กฎีกติการการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย**. วิชาการ : กรุงเทพฯ.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2537. **วัฒนธรรมกับการพัฒนา ในสู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา**.
คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : กรุงเทพฯ.

พวงผกา ประเสริฐศิลป์. 2541. **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. โอเอส พรินติ้งเฮาส์ : กรุงเทพฯ.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2535. **การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลางกระแสเปลี่ยนแปลง**.
วัฒนธรรมแห่งชาติ : กรุงเทพฯ.

อุทัย บุญประเสริฐ. 2536. **หลักการแนวคิดในการวางแผนจัดการโครงการ**. โอเดียนสโตร์ : กรุงเทพฯ.